

Nr 288.

Av herr Wangson, Otto, om revision av fattigvårdslagen.

1918 års fattigvårdslag betecknade otvivelaktigt på sin tid en avgörande brytning med den förut rådande *andan* i vårt understödsväsende: vad som förut var allenast en allmosa gjorde den för stora kategorier hjälpbehövande till en medborgerlig rättighet. I dess första paragraf stadgas nämligen, att om minderårig eller den, som i följd av ålderdom, sjukdom, lyte eller eljest bristande kropps- eller själskrafter är oförmögen att genom arbete försörja sig, befinnes sakna medel till sitt uppehälle, *skall* han, där hans behov icke annorledes avhjälpes, erhålla fattigvård, på sätt i lagen närmare sägs.

Härmed har samhällets hjälplikhet mot vissa, särskilt angivna kategorier nödlidande fått ett klart och otvetydigt uttryck. Erkännas skall också att 1918 års fattigvårdslag även i andra, t. o. m. centrala avseenden, har mycket betydande förtjänster och för sin tid var nära nog en social mönsterlag.

Under de bortåt två årtionden, som förflutit, sedan lagen antogs, ha emellertid vissa, delvis allvarliga brister i densamma framträtt. Tiden rider fort och de sociala förutsättningar, som lågo till grund för dess antagande i nu befintligt skick, ha på flera punkter förändrats. Det är framför allt *arbetslöshetens problem*, som på ett helt annat sätt påkallar uppmärksamhet och hänsynstagande vid den rättsliga regleringen av samhällets hjälpverksamhet. Jag bortser härvid ingalunda från de åtgärder, som från statsmakternas sida under de senaste decenniernas arbetslöshetskriser vidtagits för att på andra vägar än fattigvårdens hjälpa de arbetslösa, och underskattar på intet vis dessa åtgärders stora ekonomiska och sociala betydelse. Men de ha icke förmått *ersätta* fattigvårdens hjälpverksamhet ens på detta område. De statliga och statsunderstödda åtgärderna för arbetslöshetens lindrande, även arbetslöshetsförsäkringen, sakna först och främst den allmänna och obligatoriska karaktär, som skulle erfordras härför. De kunna aldrig *garantera*, att vid varje tillfälle en på grund av oförvållad arbetslöshet nödlidande verkligen erhåller hjälp.

En sådan garanti kan endast lämnas genom samhällets fattigvård. *Men ej heller 1918 års fattigvårdslag lämnar någon sådan garanti.*

Rätt till fattigvård vid iråkat nödläge tillkommer nämligen allenast de i lagens § 1 uppräknade kategorierna av nödlidande, d. v. s. barn under 16 år och på grund av sjukdom, ålderdom etc. arbetsoförmögna vuxna. *De arbetslösa stå, i den mån de äro arbetsförmögna, utanför denna rätt.*

Det är visserligen sant, att inom vårt land gäller den inom alla kultursamhällen erkända, ofta oskrivna regeln, att ingen människa får *gå under* på grund av brist på det nödvändigaste. I detta nödens allra *sista* stadium torde samhället få anses skyldigt att ingripa genom fattig- eller sjukvård. Men

i princip *icke* dessförinnan. Detta kan icke betecknas som en tillfredsställande ordning.

Ty den innebär principiellt, och tyvärr också praktiskt, som jag strax skall visa, följande, som jag endast ställer på sin spets för att visa orimligheten i den nuvarande konstruktionen av understödsrätten. En person, som genom dryckenskap och utsvävningar förstört sig till kropp och själ — och ju grundligare bara dess bättre — och som på så vis blivit »arbetsoförmögen» (typen är inte helt okänd), *han* är berättigad till fattigvård och även i övrigt föremål för samhällets omsorger på olika sätt. Men den oförfållat arbetslöse, som varit skötsam och ordentlig och därför har sin fulla hälsa och styrka i behåll och som i normala fall inte begär bättre än att få arbeta, han har *icke* någon rättighet att bli hjälpt i sin oförskyllda olycka — inte förrän hunger och förtvivlan knäckt honom och förstörelseverket fortskridit så långt, att man med läkarbetyg kan visa svart på vitt på att han är oförmögen till arbete. Då blir han berättigad till fattigvård ända till dess han hunnit repa sig så mycket, att han icke längre är arbetsoförmögen — sedan börjar historien om igen från början, understödet dras in, det kroppsliga och själsliga förfallet tar vid, och så vidare i en bokstavlig *circulus vitiosus*.

Så är det inte i det praktiska livet, invändes det, vad som nu sagts är bara en bisarr teoretisk konstruktion utan verklighetsunderlag. Och med dylika rena konstruktioner har lagstiftaren ingen anledning att sysselsätta sig.

Tyvärr är det inte en tom konstruktion. Det är visserligen alldeles riktigt, att det inte *i regel* går till på sätt, som här sagts; det vore ju också *alltför* beklämande. Tvärtom vågar man väl vitsorda, att *i allmänhet* samhällets hjälpverksamhet sträcker sig långt över den i lagen uppdragna gränsen för dess hjälpplikt. Men någon *garanti* för att så sker finnes icke.

Så *sker* ej heller alltid, som följande exempel, hämtat ur min praktik som fattigvårdsman, kan visa.

En man har kommit på sned i livet; han har just kommit ut från en fängelsejour på tre år och återförenats med sin familj, hustru och tre minderåriga barn. Familjen var bosatt i X kommun och hade där fattigvård men hade kvar hemortsrätten i Y kommun. Knappt nog var understödet förut; det räckte inte till för ytterligare en vuxen. Mannen sökte understöd, och det lyckades, ty han kunde vid detta tillfälle med läkarbetyg styrka sin försörjningsoförmåga. Han fick alltså understöd enligt 1 §, som ersattes av hemortskommunen. Men så en vacker dag hade mannen hämtat sig så mycket, att han inte längre var sjuk. Han fick inget läkarbetyg. *Och följaktligen heller ingen hjälp av fattigvården*. Han klagade hos länsstyrelsen — en gripande vädjan om samhällets barmhärtighet. Men för personer, som icke ha hemortsrätt inom kommunen, är detta stora hjärta vanligen kallt. Mannen skriver själv: »Jag har levat ärligt och redligt hela detta året som gått sedan jag kom hem i januari efter 3 års fängelse och jag anser att det skulle bliva oerhört svårt om jag på grund av bristande hjälp skulle vara nödgad att återfalla till förbrytarnas kategori.» Vad svarade Konungens befallningshavande på denna vädjan? Jo, kort och gott detta: »Kungl. Maj:ts befall-

ningshavande har tagit handlingarnas innehåll i överbägande; och enär av utredningen i ärendet framgår, att sökanden *icke på grund av omständigheter, varom förmäles i 1 § lagen om fattigvården*, är i behov av understöd, finner Kungl. Maj:ts befallningshavande skäligt lämna ansökningsen utan bifall.» Man läge märke till formuleringen, som är oangriplig och helt ansluter sig till fattigvårdslagen: av utredningen har ingalunda framgått, att sökanden *ej varit i behov*, kanske t. o. m. trängande behov, av fattigvård. Men behovet grundar sig inte på omständigheter, som i 1 § fattigvårdslagen omtalas, och därför var den stackars människan hjälplös och själva Konungens befallningshavande maktlös.

Man skall inte tro, att detta just är undantaget, som bekräftar regeln om samhällets hjälplikhet gentemot alla oförskyllt nödlidande. Nog är väl den regeln dess bättre ganska allmänt erkänd och följes även i stort sett inom de flesta kommuner. Dock ej utan vissa reservationer och modifikationer. Än är det ungarlarna, som utestängas från hjälp; än skärper man hemortsrättsbestämmelserna för att därigenom komma från sina (blott moraliska) plikter; återigen på andra håll fastställas understöden så att de icke möjliggöra ens det knappaste uppehälle.

Men överallt, eller så gott som överallt, är en stor kategori hjälpbehövande stängd för hjälp: de olyckliga varelser, som råka vara bosatta inom en kommun och ha hemortsrett inom en annan. Det är ingen oansenlig skara, som det här gäller: de äro många, ity att de äro legio. Med den rörlighet, befolkningen i våra dagar har, är omflyttningen större än man tror. Och kommer sjukdom eller arbetslöshet emellan, kan det dröja årtal, innan man förvärvar hemortsrett i den kommun, där man erhållit arbete och dit man sålunda på fullt legitima grunder inflyttat.

Med tillfredsställelse skall här visserligen antecknas, att 1935 års riksdag tagit ett betydelsefullt steg i rätt riktning på detta område, då den i direktiven för den genom arbetslöshetskommissionen ledda understödsverksamheten stadgade dels åläggande för kommunerna att vid lämnande av uppgift om antalet hjälpsökande inom kommunen särskilt angiva, hur stort antal av dessa, som enligt fattigvårdslagen ägde hemortsrett inom annan kommun, och dels rätt för kommissionen att pröva, huruvida visst antal av de understödsrum, som tilldelas kommun, skall förbehållas sådana hjälpsökande, därvid kommissionen kan tillerkänna kommunerna högre statsbidrag för dessa än som eljest får utgå.

Men ej heller denna reform har lett eller ens kan leda till avhjälpande av den här anmärkta huvudbristen i samhällets hjälpverksamhet. I sin »Översikt över arbetslöshetsläget åren 1934 och 1935», vilken ingår i arbetslöshetskommissionens medelsframställning till Konungen för täckande av kostnaderna för kommissionens verksamhet under innevarande budgetår samt för de beräknade kostnaderna under budgetåret 1936/1937, vilken såsom bilaga åtföljer Kungl. Maj:ts proposition nr 19 till årets riksdag, anmärker kommissionen själv i en kommentar till en publicerad tabell över »Rapporterade hjälpsökande icke hemortsberätti-

gade arbetslösa, som uppehållit sig minst nio månader i vistelsekommunen och därstädes innehaft anställning av mera stadigvarande beskaffenhet» (sid. 24 i propositionen), att antalet i hela landet hjälpsökande dylika arbetslösa är anmärkningsvärt litet; det motsvarar mindre än 1 % av hela antalet arbetslösa. Som en orsak till det »anmärkningsvärt ringa antalet anmälda» anger kommissionen, troligen med rätta, att »många arbetslöshetskommittéer hänvisa dessa arbetslösa till fattigvården, ävensom att den icke hemortsberättigade arbetslöse med kännedom om de tidigare svårigheterna att erhålla arbetslöshetshjälp, mången gång direkt anhåller om fattigvård utan att dessförinnan efterhöra möjligheterna till arbetslöshetshjälp». Dessutom är att bemärka, att visst icke ens alla anmälda dylika hjälpsökande verkligen erhållit hjälp och att arbetslöshetshjälpen genom arbetslöshetskommissionen överhuvud varken är organiserad på långt när i alla rikets kommuner eller är av obligatorisk, rättsligt tvingande karaktär. Någon garanti för att den arbetslöse på denna väg erhåller hjälp finnes därför icke.

Med det anförda torde få anses bevisat, att det nuvarande hjälpsystemet, vare sig representerat av fattigvården eller arbetslöshetskommissionen, icke fungerar i alla avseenden tillfredsställande.

Det återstår så att se, hur de förefintliga bristerna skola lämpligast kunna botas.

Berörda brister ha, såsom visats, sin grund i fattigvårdslagens bestämmelser om *rätten till fattigvård och hemortsrätten*.

Det är förklarligt om frågan om en reform av hemortsrättsreglerna kommit i förgrunden i den offentliga diskussionen. För ett yligt betraktelsesätt kunna de lätt framstå som själva roten till det onda. Eller är det inte de, som lämna så många hjälpsökande utan hjälp och som till på köpet ge upphov till dessa upprörande manipulationer från kommunernas sida med understödstagare och sist men inte sämst till våra ökända fattigvårdsprocesser?

Det kan se så ut, men är likväl icke alldeles så.

Hemortsrättsproblemet har nämligen *två* sidor, som man vid en diskussion måste noga hålla isär men som tyvärr ej sällan sammanblandas. Båda sidorna kräva dessutom i lika mån beaktande. Den ena av dem berör *individernas* intressen, den andra *kommunernas*. Ursprungligen ha de tu varit ett. Så länge individerna, med relativt få undantag, voro någorlunda bofasta, så länge hade man intet egentligt hemortsrättsproblem. Understödsregeln gav sig då själv: *varje kommun (församling) fick dra försorg om sina fattiga*. Hemortsrätt innebar också ursprungligen — och innebär alltjämt till sitt väsen — *rätt till försörjning för envar i hans hemort*.

Denna regel ter sig ju både enkel och rättvis. Och den var även praktiskt användbar, så länge befolkningen var på det hela taget bofast. Då kunde det inte gärna råda någon tvekan — och därför heller ingen tvist — om till vilken kommun i försörjningshänseende den skulle höra, som fötts, fostrats och i hela sitt liv verkat i en och samma kommun. *Hans* kommun fick na-

turligtvis i nödens stund hjälpa honom. Det var egentligen först då med industrialismens intåg hos oss folk började få vandringsoron i blodet och mera allmänt flytta på sig, d. v. s. *med befolkningens växande rörlighet*, som frågan komplicerades och avancerade till ett problem, därtill »ett av de mest svårlösta inom fattigvårdslagstiftningen». Ty då en person föddes inom en kommun, gick i skolan i en annan, fick tjänst i en tredje och sedan förde en industriarbetares rotlösa och rörliga tillvaro — *vilken* av dessa kommuner skulle nu anses som hans egentliga hemkommun med skyldighet att, vid inträffande behov, svara för hans försörjning?

Jag vill endast här på detta sätt *ställa* problemet; som jag strax skall visa är dess lösning ur synpunkten av individernas understödsrätt *icke* av vital betydelse och kan därför här lämnas ur räkningen. *Hemortsrättsreglerna ha från början haft till syfte att reglera kommunernas inbördes försörjningsplikt*, och denna uppgift bör även i fortsättningen vara ledstjärnan för en lagstiftning i hithörande avseende. Kommunerna ha här mot varandra stridiga intressen, och hemortsrättsreglerna ha att noga väga dessa mot varandra och på ett så rättvist sätt som över huvud är möjligt fördela de med den kommunala försörjningsplikten förenade bördorna. Dessutom måste ifrågasvarande regler vara enkla och otvetydiga samt lättillämpliga i praktiken. Ur dessa synpunkter fylla de nuvarande reglerna alla rimliga krav.

Varpå beror då all den ovilja, som under årens lopp samlat sig mot dem och ur vilken kraven på en radikal revision sprungit fram och hämta en till synes alltjämt växande styrka? Kommunerna äro missnöjda, och många hjälpsökande tycka sig med förtvivlan i hjärtat ha erfarit deras hårdhet och obillighet.

Kommunerna kunna vi i just detta sammanhang lämna ur räkningen. De vilja i själva verket ha sådana regler, som å ena sidan tillåta en hastig och lustig *utflyttning* till andra kommuner (gärna grannkommunerna) av alla hjälpbehövande element och å andra sidan effektivt förhindra varje *inflyttning* av samma element i den egna kommunen. Men dylika hemortsrättsregler låta sig, tyvärr, icke konstruera.

Individernas klagomål göra anspråk på större beaktande, och skenbart ha de starkt fog för sig. Eller har det inte givits drastiska och upprörande exempel på hur nödlidande människor lämnats utan hjälp just därför att de icke ägt hemortsrätt i den kommun, där de vistats?

Vi närma oss nu den springande punkten i frågan.

Djupare besett är det nämligen icke avsaknaden av hemortsätt i vistelsekommunen utan *avsaknaden av rätt till hjälp över huvud*, som utgör den ödesdigra stötestenen i tusentals arbetslösa hjälpbehövandes väg till fattigvården.

Det står visserligen i fattigvårdslagen, att fattigvårdsstyrelsen *åligger* att »ombesörja, att den, som vistas inom samhället och finnes vara i behov av fattigvård, erhåller sådan». Där göres icke undantag för någon, och där säges ingenting om hemortsrätt. Men stadgandet, liksom fattigvårdslagen över huvud, ställer de arbetslösa *utanför* samhällets hjälpplikt. Fattigvårdslagen

påbjuder ingalunda kommunerna att hjälpa *alla* nödlidande, endast vissa kategorier av dessa (barn och arbetsoförmögna). Beträffande de övriga *medger* lagen endast, att kommunerna, om de så vilja, få bringa hjälp och överlåter helt åt kommunerna att själva bestämma om och i vilken utsträckning de skola etablera någon hjälpverksamhet. Denna är alltså »frivillig».

Detta förhållande är icke längre värdigt vårt kultursamhälle. Det är tid att *principen om samhällets hjälpplikt mot alla oförskyllt nödlidande nu äntligen lagfästes*. Det är sant, de allra flesta kommuner ha väl i alla fall känt sin plikt och i största utsträckning, i mån av förmåga, fullgjort den. Minst av allt är emellertid denna omständighet något skäl *mot* att de nödlidandes rätt till hjälp inskrives i fattigvårdslagen. Det ger endast kravet härå ökad styrka. *Om* alla kommuner verkligen fullgöra sina moraliska skyldigheter mot de arbetslösa i fattigvårdslagens anda, så kommer ju lagstadgandet endast att bekräfta och fixera vad som redan är. *Om* åter några kommuner undandraga sig sina förpliktelser, så är det bara ännu ett skäl att lagfästa dem. Ty staten kan icke tillåta, att dess medborgare blottställas för sådan nöd att deras fysiska och andliga hälsa undergräves. Det är ju även dess sak att se till att fattigvårdens hjälpverksamhet bedrives effektivt och enhetligt.

Så är för närvarande icke fallet. Det har redan anmärkts, att understöd till arbetslösa arbetslösa, som vistas i en kommun och ha hemortsrätt i en annan, såsom regel ej lämnas. Ha de minderåriga barn, få dessa fattigvård (enligt 1 §), men då föräldrarna icke få någon och alltså äro hänvisade att leva på barnens understöd, blir hela familjen lidande. — I ett ganska stort antal kommuner lämnas ungar utan hjälp. Och i åtskilliga kommuner hjälper man de arbetslösa inte alls eller i hög grad ofullständigt. Någon statlig kontroll på denna hjälpverksamhet finnes icke. Varje kommun bestämmer själv grunderna för ifrågavarande verksamhet. De nödlidande få tacksamt nöja sig med vad som beviljas dem, och få de ingenting alls, så kunna de icke hos någon myndighet erhålla rättelse. Även för det stora flertalet arbetslösa, som leva under bättre ordnade understödsförhållanden och kanske få hjälp fullt ut, skulle det likväl innebära både ökad trygghet och ökad trevnad, om de finge mottaga sina understöd som en gård av samhällets plikt att hjälpa oförskyllt nödlidande och icke som en nådegåva.

§ 1 i fattigvårdslagen torde sålunda förslagsvis böra erhålla följande ändrade lydelse: (Kursiveringen utmärker det föreslagna tillägget.)

Befinnes minderårig eller den, som i följd av ålderdom, lyte eller eljest bristande kropps- eller själskrafter är oförmögen att genom arbete försörja sig *så ock annan, som hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmält sig såsom arbetssökande men likväl icke erhållit lämpligt arbete*, sakna medel till sitt livsuppehälle, skall han, där hans behov icke annorledes avhjälpes, erhålla fattigvård, på sätt i denna lag sägs.

Efter genomförande av en dylik fattigvårdsreform skulle hemortsrättsproblemet kunna renodlas till vad det egentligen är: en interkommunal ekonomisk fråga, som finge lösas uteslutande med hänsyn till vad rättvisa och bil-

lighet bjöde ur nu sagda synpunkt. De hjälpsökande skulle erhålla fattigvård, där de vistades; deras hemorts rätt skulle endast ha betydelse för den interkommunala uppgifvelsen. Huruvida man i samband med en reform av förordad slag skulle underkasta hemortsrättsreglerna en förnyad revision — möjligen i skärpande riktning — är en övervägande ekonomisk-teknisk fråga, som kan komma i andra hand och som säkerligen skulle visa sig tämligen lättlost, sedan den avkopplats från varje sammanhang med individernas rätt till fattigvård.

Skulle man, trots allt, inte vara beredd att ta steget ut till den fattigvårdsreform, som här föreslagits, så vill jag till sist framkasta ett palliativ, som komme att råda bot på de för närvarande allra mest upprörande missförhållandena på den samhällseliga hjälpverksamhetens område, nämligen den styvmoderliga behandlingen av dem, som vistas i en kommun och ha hemorts rätt i en annan. Hemortsrättsreglerna är det, som av det föregående torde framgå, inte något egentligt fel på. *Felet är att fattigvårdslagen tillstodjer en olika behandling av i lika mån understödsbehövande.* Om det i sagda lag uttryckligen sades ifrån, att fattigvårdsstyrelserna icke vid understödsbeviljande ägde att ta hänsyn till vederbörandes hemorts rätt, så skulle även därmed de nödlidande dragas ur stridslinjen och hemortsrättsproblemet föras upp på ett sakligt (opersonligt) plan. I detta syfte torde en omredigering av § 2 i fattigvårdslagen vara erforderlig. Paragrafen kunde förslagsvis erhålla följande lydelse (jag kursiverar det förordade tillägget):

För beviljande av fattigvård i andra fall än dem, vilka i 1 § omförmålas, äger fattigvårdssamhället bestämma de grunder, som böra av samhällets fattigvårdsstyrelse iakttagas. *Härvid må dock ej stadgas, att den, som finnes vara i behov av fattigvård, förvägras sådan allenast av den grund, att han äger hemorts rätt inom annan kommun än den, där han vistas.* Har sådant bestämmande ej skett, ankommer på fattigvårdsstyrelsen att meddela fattigvård, i den mån styrelsen prövar nödigt. Fattigvårdssamhälle och fattigvårdsstyrelse hava härvid att, på sätt i 23 § sägs, ombesörja, att den som finnes vara i behov av fattigvård, erhåller sådan.

§ 23, till vilken här hänvisas, säger i sitt sista stycke:

»Oavsett om anmälan skett, åligger det fattigvårdsstyrelsen att ombesörja, att den, som vistas inom samhället och finnes vara i behov av fattigvård, erhåller sådan.»

Detta kan förefalla den oinvigde som en ganska otvetydig anvisning till fattigvårdsstyrelsen att lämna fattigvård åt envar behövande, som vistas inom kommunen, utan hänsyn till hans hemorts rätt. Det gäller emellertid bara fattigvård enligt 1 §. Redan med hänsyn härtill vore det i hög grad påkallat att återinföra en förtydligande bestämmelse ur gamla fattigvårdsförordningen och utvidga den att omfatta *all* fattigvård.

Till det nyss citerade stycket i § 23 borde därför läggas ett nytt, så lydande:

I fråga om fattigvård må åtskillnad icke göras, om den nödställda tillhör det fattigvårdssamhälle, där han vistas, eller icke.

Övervägas bör i detta sammanhang en ändring i fattigvårdslagens stadganden om fattigvårdssamhällenas inbördes ersättningsskyldighet i den riktning, att vederbörande hemortskommun förpliktas att ersätta *all* av vistelsekommunen utgiven fattigvård, ej endast som nu den enligt § 1. Även härigenom — och redan härigenom — skulle frågan om hemortsrätten i stort sett förlora sin betydelse för individen och bli vad den efter det förut sagda bör vara: en rent interkommunal angelägenhet. Ty om även arbetslöshetsunderstöden genom fattigvården *ersattes* av hemortskommunen, efter i övrigt samma grunder som den obligatoriska fattigvården, skulle ingen arbetslös behöva befara att gå ohulpen från fattigvårdens dörr var han så hade sin hemorts rätt — varav ju f. ö. till yttermera visso bekräftas, att det inte är på hemortsrättsreglerna i och för sig, som de hjälpsökande snubbla, utan på mycket reellare ting.

Jag har i det föregående avsiktligt inskränkt mig till reformförslag, som skulle bota de *väsentligaste* av de nuvarande bristerna i gällande fattigvårdslag utan att dock rubba dess grundvalar. Skulle förslagen vinna statsmakternas bifall, skulle man otvivelaktigt vinna åtminstone den *likhet inför lagen* vid behandlingen av understödsfrågor, som helt visst varit lagstiftarens *syfte* med stadgandena i 1918 års fattigvårdslag. Hemortsrätten skulle för individerna förlora all betydelse ur understödssynpunkt; de skulle vid iråkat nödtillstånd kunna påräkna hjälp varhelst de i legitima avsikter vistades. Hemortsrättsproblemet är emellertid därmed visserligen icke löst i hela sin vidd. Jag har redan påpekat, att den sida därav, som berör kommunernas inbördes ersättningsskyldighet, även torde böra göras till föremål för revision, ehuru denna fråga icke är vital ur den synpunkt, som här varit den ledande: att tillförsäkra alla oförskyllt nödlidande erforderlig hjälp. Jag tror ej heller, att denna del av problemet skulle vålla några oöverstigliga svårigheter. Vad som är betydigt värre är att hemortsrättsproblemet på senare tid svällt ut till en social fråga, som ej endast är avgörande för understödserätten utan i stigande utsträckning också för *rätten till arbete överhuvud*. Då försörjningen av de arbetslösa och deras familjer enligt nuvarande ordning helt eller delvis åvilar *kommunerna*, har det blivit ett kommunalt intresse att genom åtgärder av skiftande slag söka förbehålla uppstående arbetsmöjligheter inom kommunen åt där hemortsberättigade arbetslösa. Personer med hemorts rätt i annan kommun i riket få därigenom sina försörjningsmöjligheter i hög grad inskränkta och en ur andra synpunkter måhända önskvärd smidig fördelning av arbetskraften försvåras. Det torde vara skäl för statsmakterna att i detta sammanhang ägna även detta högst allvarliga följdproblem tillbörlig uppmärksamhet. Tendenser av nu anmärkt och likartat, ävenledes observerat slag kunna, om de få fritt utvecklas, lätt leda till en uppluckring av den inom rikets ram vunna samhällssolidariteten. Det måste vara ett riksintresse av högsta rang att se till, att icke de en gång med blod och möda raserade tullmurarna mellan de olika landskapen i riket återuppstå i en moderniserad, ehuru därför ej nödvändigt humaniserad gestalt och

stänga eller försvåra den naturliga och för riksenheten nödvändiga samfärdseln mellan svenska medborgare i rikets mer än 2,500 kommuner.

Ett avskaffande av hemortsrätten med vad därav följer kan icke rimligen äga rum utan *fattigvårdens fullständiga eller delvisa förstatlignande*. Skulle tiden vara mogen för en sådan radikal reform, vore detta ur allmänt social synpunkt endast att hälsa med största tillfredsställelse. Endast genom ett förstatlignande av fattigvården skulle man kunna få ett effektivt och enhetligt hjälpsystem över hela landet samt få bort den irritation och den olust i det interkommunala umgänget (för att icke tala om kostnaderna) som följa med och måste följa med det nuvarande tillståndet. Det skulle dessutom i stort sett rasera de tullmurar åtminstone beträffande rätten till arbete, som börjat resas mellan kommunerna och som särskilt i kristider utgöra ett allvarligt hot mot medborgarnas grundlagsenliga rörelsefrihet i vårt land.

I avvaktan på resultatet av de utredningar och förslag, som måste föregå en så genomgripande fattigvårdsreform, synas emellertid de uppslag, som i det föregående givits, till tryggande av de oförskyllt nödlidandes rätt att erhålla hjälp av samhället, böra tagas under övervägande och kunna läggas till grund för ett mera omedelbart beslut.

Därest även detta, såsom antagligt är, skulle anses behöva föregås av ytterligare utredning, torde ytterligare två spörsmål lämpligen därvid böra övervägas, nämligen dels ett *avskaffande av själva namnet »fattigvård»* och dels en *uppmjukning av den i princip orimligt stränga behovsprövning*, som nu föregår hjälpbeviljandet. Vad det första spörsmålet angår är *beteckningen fattigvård icke längre vare sig adekvat eller lämplig*. Den är icke adekvat, ty den vård, som enligt lagen skall eller kan lämnas, förutsätter allenast ett akut hjälpbehov och icke någon pauperism i detta ords egentliga betydelse. Till belysning härav kan jag nämna ett visserligen ovanligt och måhända drastiskt men principiellt belysande exempel ur min egen praktik: fyra minderåriga barn med 200,000:— kronor på banken, måste beviljas fattigvård, enär pengarna på grund av testamentariska bestämmelser voro under många år fastlåsta och ej ens kunde belånas samt barnen tarvade omedelbar hjälp för sitt underhåll och sin uppfostran. (Att i detta och liknande fall meddelade understöd i sinom tid återkrävas förändrar icke saken; i princip är ju *all* fattigvård endast ett lån av samhället i en övergående eller mera permanent nödsituation.) Inte minst gäller vad här sagts om de arbetslösa, som behöva hjälp. Såsom fattigvårdsstyrelsen i Göteborg med rätta anmärker i sitt nyligen avgivna yttrande över ett i socialdepartementet utarbetat lagförslag om en rent kommunal kontantunderstödsverksamhet för arbetslösa, har den duglige arbetslöse sin arbetsförmåga (ofta även yrkesskicklighet) och sin vilja att arbeta som värdefulla personliga tillgångar. Det är inte riktigt humanant, tillägger styrelsen, att han, därför att han blivit arbetslös, skall såsom hjälpsökande betecknas såsom fattig. Därmed har även *olämpligheten* i beteckningen påvisats. Vad som här sagts gäller emellertid också ett stort antal andra fall av hjälpbehov, där familjefaderns eller någon familjemedlems sjukdom föranlett hjälpsökandet. Överhuvud gäller, att samhället icke, så

länge fattigvården ännu är en huvudform för samhällets hjälpverksamhet, bör åsätta de hjälpsökande en etikett, som i deras egna och deras omgivningens ögon är onödigt förödmjukande och förnedrande. Ett erkännande av det berättigade i detta krav på en namnförändring finner man i de strävanden på den slutna fattigvårdens (anstaltsvårdens) område, som redan lett till att de forna »fattiggårdarna» och »fattighusen» i sin moderniserade form tämligen allmänt kallas ålderdomshem, vårdhem eller dylikt.

Beträffande det här uttalade önskemålet om en uppmjukning av den nuvarande behovsprövningen skall endast framhållas att denna är avsevärt mycket strängare än den, som förekommer vid beviljande av andra understöd utav samhället (pensionstillägg, arbetslöshetsunderstöd genom arbetslöshetskommissionen). Det synes som den bestämmelse, som gäller för prövning av hjälpbehovet vid arbetslöshetsunderstöd genom arbetslöshetskommissionen, borde kunna införas såsom ett förklarande moment till första stycket i § 1 i fattigvårdslagen och förslagsvis lyda som följer:

»Vid prövning av den hjälpsökandes behov skall hänsyn tagas till inkomster och tillgångar hos samtliga hemmavarande familjemedlemmar; dock bör hänsyn icke tagas till sådana tillgångar som bohag eller arbetsredskap. Ej heller må den omständigheten, att den hjälpsökande har smärre besparingar eller eget hem, utgöra hinder för att hjälp beredes honom.»

Det bör tilläggas, att en alltför sträng behovsprövning vid beviljande av fattigvård ej endast är orättvis i förhållande till behandlingen av hjälpsökande hos andra samhälleliga organ utan också i visst avseende demoraliserande. Strängheten i behovsprövningen medför nämligen en slags bestraffning av sparsamheten och det ekonomiska förutseendet samt en premiering av misshushållning. Det kan i vart fall icke vara uppmuntrande för sparsamhetsviljan hos vårt folk, då behovsprövningen leder till, att den, som med kanske stora uppoffringar lyckats spara en slant för onda tider eller sina barns uppfostran, då han blir sjuk eller arbetslös utan vidare avvisas från fattigvården och tvingas att helt konsumera sina besparingar, innan han kan få hjälp, medan den, som måhända haft större inkomster men låtit pengarna rulla i de goda tiderna och därför i ett nödläge är medellös, genast erhåller all erforderlig hjälp av samhället. En ändring i den riktning, som här förordas, skulle helt visst folkpsykologiskt ha sin betydelse, och även samhälls-ekonomiskt, åtminstone på längre sikt, betala sig.

Under återopande av vad här ovan anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och förslag till revision av fattigvårdslagen i de avseenden, som i motionen beröras.

Stockholm den 22 januari 1936.

Otto R. Wangson.